

בס"ד

ארי אברמס'מאי אסימון'ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. מהלך הסוגיה
- ג. דעות הראשונים
- ד. נסיון הבנת מחלוקת הראשונים

א. הקדמה:

בפתיחה לפרק רביעי של בבא מציעא¹, המשנה מתעסקת בהגדרת החשיבות של מטבעות וכספים שונים ביחס אחד לשני, ובגל מקרה, מה "מקנה", ומה "נקנה". ההגדרה של אחד מהכספים האלו, האסימון, לא ברורה גם מטעם הגמרא, וגם בראשונים. נברר את הדעות השונות לגבי הגדרתו.

ב. מהלך הסוגיה

בתחילת פרקנו² מובאת קביעת החשיבות של הכספים השונים:

"הזהב קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הזהב...אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה את אסימון... זה הכלל כל המטלטלין קונין זה את זה"

בהמשך הגמרא, יש דיון בין רב ורבי יוחנן לגבי תפקיד האסימון³:

"אסימון קונה את המטבע וכו'. מאי אסימון? אמר רב: מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ"

¹ דף מד ע"א² שם³ דף מז ע"ב

רב סובר שהאסימון הוא סוג של מעות הניתנות בסימן בכניסה לבית המרחץ, כך בעל בית המרחץ עוקב היה אחרי מי שנכנס וכמה פעמים. לפי דעתו, האסימון הוא מין מטבע עם סימן מיוחד וייחודי לבעל המטבע.

לעומתו, רבי יוחנן סובר שהאסימון הוא "פולסא", או מין מטבע נקי, לפני שהוא מקבל סימון⁴:

"אלא אמר רבי יוחנן: מאי אסימון – פולסא"

רבי יוחנן מבסס את דעתו⁵:

"ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן: רבי דוסא ורבי ישמעאל אמרו דבר אחד. רבי דוסא – הא דאמרן. רבי ישמעאל מאי היא – דתניא: וצרת הכסף בידך – לרבות כל דבר הנצרך ביד, דברי רבי ישמעאל.

רבי יוחנן מוכיח את שיטתו מרבי דוסא ומרבי ישמעאל. רבי דוסא מביא שמותר לחלל על אסימון, ורבי ישמעאל סובר שמותר לחלל על כל דבר הנצרך ביד – שמותר לחלל על כל מטבע בלי צורה. מכאן רבי יוחנן מקיש שהאסימון הוא כל מטבע לפני סימונו.

עד כאן אין לנו דעה מכריעה בעניין הגדרת האסימון. הגמרא ממשיכה הלאה ולא קובעת לפי מי סוברים. בתוספות ד"ה 'הזהב הנחושת'⁶ מובא עוד דעה על אסימון, יחד עם חילוק של רבינו תם על אותה דעה:

ואסימון אצטריך לפרש"י דמפרש אסימון הוי שעשוי כתקון המטבע היוצאת בעיר ואין חסר רק צורה אשמועינן דאפילו הכי הוי פירי אף על גב דאינו חסר כ"א מעט דבדבר מועט יטביעו הרבה מהם ולרבינו תם דמפרש אסימון שיש עליו צורה ואינה יוצאה בהוצאה צ"ל שיוצאת בדוחק... ואסימון דמקרי פירי לגבי כספא ולגבי מטלטלין מקרי טבעא.

⁴ שם

⁵ שם

⁶ דף מד ע"א

בס"ד

תוספות סובר שהאסימון הוא מטבע שעשוי כמו כל מטבע רגיל שמסתובב בשוק, אבל עוד לא נצרך; בעצם מטבע נקי, כמו רבי יוחנן בסוגייתנו. רבינו תם המובא בתוספות סובר בדיוק להיפך: שלאסימון בן יש צורה כמו מטבע רגיל, אבל בגלל איזה פגם או תקלה, אינו יוצא לשוק!

שוב אנו נפגשים בדעות שונות, אך בלי שום הכרעה.

ג. דעות הראשונים

העניין של אסימון מוזכר בהרבה מקורות בראשונים בקשר לחילול המטבע ולגבי משא ומתן בשוק.

ברמב"ן ובנימוקי יוסף ישנן דעות דומות אחת לשנייה:

בנימוקי יוסף מובא⁷:

אסימון... שאסימון הוא מטבע שיש עליו צורה אלא שנשתקעה צורתו ואינה יוצאה ואינו עומד אלא למשקל שאינו חשוב.

בחידושי הרמב"ן מובא⁸:

מתני'. אסימון קונה את המטבע... ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן במסכת שבת בפרק במה אשה יוצאה אי משום צורתא לעביד ליה פולסא אלמא דדבר שיש עליו צורה הוא, כבר פרש"י ז"ל שם ליעביד ליה פולסא ולעביד עליה צורתא. ויש מי שפירש שהפולסא דבר שיש עליו צורה הוא אלא שאין צורתו שלמה והוא מלשון שבירה כמו ופליסיה לסלא (ב"ק י"ט ב'), וכיון שנשברה או נסדקה צורתו שוב אינה חשובה ואין יוצאה למקח ולממכר אלא בשויה כלומר בשווי כסף שבו.

הנימוקי יוסף סובר שמדובר על מטבע פגום, שנפסל ולכן לא יוצא לשוק, הרמב"ן מוסיף שאין לו ערך כספי כתוצאה.

⁷ דף כה ע"ב בדפי הרי"ף

⁸ חידושי הרמב"ן דף מד ע"א

לעומת זאת, ישנם מפרשים רבים הסוברים להיפך:

בחידושי הריטב"א מובא⁹:

אסימון. פריש בגמרא דהיינו פולסא... וכדאמרין גבי מעשר שאין פודין אותו על האסימון משום דכתיב וצרת הכסף בידך דבר שיש עליו צורה, אלמא אסימון אין לו צורה, והקשו עליו מהא דאמרין בפרק במה אשה יוצאה אי משום צורתא ליעביד ליה פולסא

הריטב"א מגדיר אסימון כמטבע של צורה לפני דפוס.

הרמב"ם בהלכות מעשר שני ונטע רבעי¹⁰ כותב:

אין פודין פירות מעשר אלא בכסף שנאמר וצרת הכסף, וכן אם פדה לעצמו והוסיף חומש לא יהיה החומש אלא כסף כקרן, ואין פודין בכסף שאינו מטבע אלא בכסף מפותח שיש עליו צורה או כתב [שנאמר וצרת הכסף], ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו והוא הנקרא אסימון לא עשה כלום, ואין פודין בפחות מפרוטה מפני שהוא כפודה באסימון.

ה'מגיד משנה' בהלכות מכירה¹¹ מבאר את דברי הרמב"ם:

ולשונות אין בהם צורה ותו דק"ו הוא ממעות שפסלתן מלכות שיתבאר לפנינו וזה פשוט. ואפשר ג"כ שהוא מפרש אסימון האמור במשנה (דף מ"ד) כדברי רש"י ז"ל כסף שאין עליו צורה וזה לשונות שהזכיר.

הרמב"ם בהלכות מעשר שני מפרש שאסימון זה "לשון של כסף". וכך מביא גם ה'מגיד משנה' בהלכות מכירה מסביר את שיטת הרמב"ם כמטבע בלי סימן או צורה.

⁹ חידושי הריטב"א דף מד ע"א

¹⁰ פרק ד' הלכה ט'

¹¹ פרק ו' ד"ה "לשונות"

בס"ד

'בעל הטורים' בהלכות מקח וממכר¹² כותב כך:

מעוֹת הרעות שנסדקו ועדיין יוצאין בהוצאה אבל לא להדיא ויש להם דין מטלטלים ומתחייב המעות היפות במשיכתן והם אינם נקנין במשיכת מעוֹת היפות. אסימון הוא מטבע שאין עליו צורה מתחייב במשיכתו המטבע ומטבע אפילו מעוֹת הרעות אין מתחייב במשיכת אסימון.

ה'פרישה'¹³ מבאר זאת כך:

אסימון כו' מתחייב במשיכתו המטבע. כן צריך לומר וקא משמע לן דאף על גב דעשוי עגול כתיקון מטבע היוצאת בעיר רק שחסרה צורה ובדבר מועט יציירו הרבה מהם אפילו הכי חשוב פירי.

הטור חו"מ בהלכות מקח וממכר, והפרישה חושן (שם) מביאים דעה דומה כאן, שמדובר על דבר שיש לו צורת מטבע, אך בלי סימן.

רוב המפרשים מסכימים שהאסימון הוא בוודאי היה בצורת מטבע רגיל, אבל בגלל שהוא נקי מכל סימן ואמצעי זיהוי, לא מוציאים אותו לשוק.

יש דעה נוספת מעניינת ביותר של המהר"ם שי"ף.

המהר"ם שי"ף¹⁴ מחבר את שני צדדי המחלוקת, ומביא דעה מאוד כוללת. לפי שיטתו, האסימון יכול להיות או מטבע פגום או נסדק, או מטבע נקי! לפי שיטתו, כל מין מטבע שלא נחשב "מטבע" (ויוצא לשוק עם ערך כספי) נחשב אסימון לענייני קניין!

ד. ניסיון הבנת מחלוקת הראשונים

כמו שמבואר לעיל, הדעות בגמרא ובראשונים הן רחבות ומגוונות, ומשאירות אותנו עם שאלה מעניינת ומבוקשת. מדוע אין דעה מכריעה, שמובאת להלכה, לגבי איך בדיוק מגדירים אסימון? הרי יש לנו מסורת חזקה לגבי שיעורים

¹² טור חו"מ סימן רג

¹³ חו"מ זימן רג, אות ו'

¹⁴ בסוגייתנו בחידושי על הש"ס ד"ה "אסימון" (מובא בחידושי המהרש"א)

הלכתיים, ואפילו מטבעות אחרים נשמרו במסורת, אז למה ההגדרה של אסימון היא כל כך לא ברורה?

אפשר לתרץ ולומר שהאסימון בהגדרתו הוא מטבע מקומי, ולא כללי ואחיד. ייתכן שממדינה למדינה, או אפילו מעיר לעיר, מטבע הנקרא 'אסימון' יראה קצת אחרת, בצורה או בסמל. ולכן, כמו שכל הראשונים חיו במדינות שונות, גם כל אחד פוסק מעט אחרת, עם ה"טעם" המקומי.

מעניין לציין, כי המילה "אסימון" באה מהמילה היוונית "אסימי", או "כלי כסף". הרי אנחנו רואים שהאסימון לא היה ביטוי מקורי של הגמרא ושל היהודים, אלא הביטוי נשאל מלועזית. ולכן, ככה אפשר להבין למה כל פוסק בכל מקום סובר קצת אחרת. העניין של אסימון בכלל לא נובע ממקור אחד, אלא איך הקהילות קיבלו את דרכי התרבות של המדינות שלהם, ומבטא את כוח תורת החיים, שבכל קהילה היהודים קבעו לעצמם את האסימון שלהם, כדי לשמור על המסורת ולא לאבד את העניין לגמרי.